

15
NAAR HET

Collectivism of Socialism

WENKEN VOOR DEN PROPAGANDIST

DOOR

E. VANDERVELDE

TWEDE UITGAVE

GENT

SAMENWERKENDE «VOLKSDRUKKERIJ», HOOGPOORT, 29

1902

Social. Brochurenhandel, Hoogpoort, 29 GENT

Lijst der Brochuren, Boeken, Printen, enz., aldaar verkrijgbaar

Een ernstig woord aan onze broeders v. den buiten	0,02	Opbouwend Socialisme of hoe hetzelfde mogelijk is.	0,05
Werkzaamheden der rad.-socialisten	0,02	Jeugd en socialisme	0,05
Kerk en leger	0,02	Godsdiensten Wetenschap	0,05
Recht op leven	0,02	Heeft de mensch eene Ziel?	0,05
Schoolvoeding.	0,02	Gedaanteverandering.	0,05
Werkerswoningen	0,02	God of Natuur, hoe is uw naam.	0,05
Militarisme, ziedaar den vijand	0,02	De onvrije wil.	0,05
Program. der Werkl.-Partij	0,02	Collectivisme (Vandervelde)	0,05
Het Kind en zijne hersenontwikkeling.	0,02	Reglem. der Stadswerken.	0,05
Godsdienst — Eigendom Huisgezin.	0,02	Proces de Brouckère-Leken	0,05
Diefstal op de Beetwortels en suikers.	0,02	Neem deel aan den strijd	0,06
De Werklieden-Partij en de dronkenschap	0,02	Wet op het betalen der loonen, door M. Hallet	0,05
De Vermindering der werken	0,02	Twaalf maanden voor het feest van Eersten Mei.	0,05
Redevoering voor A. S. in de Kamer, dr. Anseele.	0,02	Wat willen de Sociaal-Democraten	0,10
Een ernstig woord aan onze broeders v. den buiten	0,02	Het kapitalistisch tijdvak door Leo (aanbevolen)	0,10
Het congolesche gevaar	0,02	Rijk en Arm (Rienzi).	0,10
Zwarte bilan, door E. V.	0,02	Almanakken van 1892 tot 1898. ieder.	0,10
De commune van Parijs, door P. De Bruyne.	0,02	Tot Aanval en Verdediging	0,10
Gevolgen van het kapitalistisch regiem.	0,02	Is Vrijdenkerij gevaarlijk.	0,10
Kerk en leger, eene voordracht in den <i>Vrijdenkersbond</i> van Gent	0,02	Liederenbundel (64 liedjes)	0,10
Wat willen de socialisten, door Bertrand	0,05	Statistiek der loonen in de Metaalnijverheid	0,10
Opgepast, opgepast, de socialisten komen	0,05	Het tweede syndikaal Congres.	0,10
Catechismus v. den onderlingen bijstand.	0,05	De folterkampen der Boers door Vandervelde	0,10
Schetsen uit de geschiedenis van den buiten.	0,05	Christus in 't Vatican.	0,10
De beursrooverijen in de Kamers, door Bertrand	0,05	Op allerzielandag, berijmd verhaal	0,10
		Kapitalisme en Socialisme, door Rienzi	0,60
		Goede gezondheid (Dr. Terwagne)	0,60
		Collectivisme op nijverheidsgebied door Vandervelde, 255 bladz.	1,00

Naar het Collectivisme

In de kiesstrijden moeten de sprekers van de Werklieden-partij er vooral op bedacht zijn, *socialisten te maken*, en geenszins van *kiezers te winnen*, door eenige onmiddellijke hervormingen tot lokaas te doen dienen.

In grondbeginsel zijn wij allen 't akkoord over deze noodzakelijkheid van het socialistisch ideaal op den voorgrond te plaatsen; doch feitelijk gebeurt het dikwijls, al te dikwijls, dat onze propagandisten eerst de schreeuwendste misbruiken aanpakken, een uur en langer spreken over de bloedwet, over de wet der vier eerloosheden, over de 200,000 fr. van den graaf van Vlaanderen, over de millioenen weggeworpen aan den Congo, over het karig pensioentje dat men aan de oude werkers toekent, en zich dan te goeder trouw verbeelden dat zij hunnen plicht, heel hunnen plicht van socialist gedaan hebben als zij hunne rede eindigen met eene krachtige verheerlijking van het collectivisme.

Volgens mij moet men heel omgekeerd te werk gaan; namelijk beginnen met het collectivisme; eerst eenvoudig maar volledig onze grond-theoriën uiteenzetten; vervolgens overgaan tot de praktische gevolgtrekkingen die daartoe aanleiding geven.

In de hoop de taak te vergemakkelijken van de vrienden die aldus zouden willen te werk gaan, heb ik dit boekje geschreven.

EERSTE HOOFDSTUK

De kapitalistische samentrekking

Aan de beide polen van de huidige maatschappij vinden wij, van den eenen kant, werkers die niets hebben en, van den anderen kant, kapitalisten die niets doen.

Tusschen die uitersten — *werk zonder eigendom, eigendom zonder werk* — bestaat heel de reeks van de mogelijke overgangstrappen : omhoog, de millioenen-dieven die wel zelf werken, doch zich vooral verrijken met het werk van anderen ; omlaag, de groote massa ambachtslieden, winkeliers, landbouwers-eigenaars, met een woord, al de werkers die, volgens het gezegde van Karel Marx, aan hunne voortbrengingsmiddelen gehecht blijven gelijk slakken aan hare schelp.

EERSTE TIJDVAK

De onteigening der onafhankelijke voortbrengers

Naarmate dat het kapitalisme zich in de verschillende takken van voortbrenging, op nijverheids-, handels- of landbouwgebied ontwikkelt, wordt de toestand van de ambachtslieden, winkeliers, kleine boeren, hoe langer hoe moeilijker, door de mededinging die de fabrieken, groote magazijnen, buitenlandsche graan- en veekwekers hun zegevierend doen.

In die omstandigheden hebben zij maar te kiezen tusschen drie dingen :

1° *Samenwerking stellen tegenover de vereeniging van kapitalen*, gelijk de landbouwers doen, gelijk de kleinhandelaars eveneens moesten doen ;

2° *Hunne toevlucht nemen tot zekere specialiteiten*, gelijk bijvoorbeeld de bakkers doen die met kleingood of

peperkoek beginnen; de landbouwers die den graankweek laten varen en veeteelt, groenselhovenierderij, enz. beginnen; ofwel, gelijk die handwevers van Bolton, — waarvan Schulze-Goevernitz spreekt, — welke er in gelukken hun brood te winnen met beddespreien te weven die versierd zijn met bijbelversjes, en door de oude kwezels gezocht worden;

3° de plaats af te staan aan kapitalistische ondernemingen, waarvan het aantal hoe langer hoe kleiner wordt (1).

Het is wat reeds gebeurd is in een groot getal handels- en nijverheidstakken: handwevers en spinners zijn schier geheel verdwenen; het grootste deel der stroovlechters van de Geer-vallei werken thans in de fabriek; kleermakersbazen, hand-hoedenmakers, schoenmakersbazen zien hunne kalanten langzamerhand naar de confectiehuizen, naar de hoedenfabrieken aan fr.3-60, naar de depots van schoenenfabrieken trekken.

In Mei 1897 heeft men te St-Amands-bij-Puurs eene fabriek van bottienschachten opgericht, die 500 werklieden en 200 naaimachiënen bezigt. De fabriek is zoo ingericht dat het maakloon maar op 25 centiëmen komt!

Die technische vervormingen zijn ongetwijfeld

(1) De nijverheidsoptellingen van 1846 en 1880 kunnen maar vergeleken worden naar een klein aantal nijverheidstakken, waaronder de glasnijverheid, de steengroeven (waarbij de ceramiek komt), de vlas- en kempnijverheid.

Als men, in die verschillende takken, het aantal ambachtslieden die nog in 1846 bestonden, vergelijkt met het aantal werkplaatsen die in 1880 ten hoogste 3 werklieden bezigden, krijgt men de volgende cijfers:

	1846	1880
Glasnijverheid.	595	5
Steengroeven, schaliegroeven, ceramiek.	6786	157
Vlas- en kempnijverheid	13732	1296
Papiernijverheid	611	0

voordeelig voor het publiek, voor de groote massa der verbruikers, maar zij hebben zeker voor noodlottig gevolg, de afgezonderde handelaars en de werklieden die voor hunne rekening werken, naar andere nijverheidstakken te drijven of in het proletariaat te werpen.

TWEEDE TIJDVAK

De Maatschappijen per aandeelen

Op dat eerste tijdvak van de kapitalistische samen-trekking — de vervanging van den arbeider door de machine, van den winkelier door het grootmagazijn — volgt een nieuw tijdvak, dat zich kenschetst door den strijd van de groote kapitalisten tegen de kleine, en de trapsgewijze vermindering van het aantal ondernemingen, naarmate de belangrijkheid van de overlevende ondernemingen toeneemt. De individueele voortbrenging is vervangen door de collectieve voortbrenging; op de afzonderlijke kapitalisten volgt de vereeniging van kapitalen; 't is de heerschappij van de naamlooze maatschappijen en van de andere maatschappijen per aandeelen.

Heden bestaan er naamlooze maatschappijen in alle nijverheidstakken en nochtans hield op het einde der XVIIIe eeuw, Adam Smith in een beroemd gebleven tekst, te haren opzichte, dezelfde taal als degene die men thans houdt tegen hen die voorzeggen dat, in de toekomst, al de groote nijverheidstakken in openbare diensten zullen veranderen :

« De enkele soorten zaken die eene *geldmaatschappij* (*joint stock company*), zonder uitsluitend privilegie, met welslagen schijnt te kunnen uitoefenen, zijn zulke waarvan alle verrichtingen kunnen gebracht worden tot hetgene wij *routine* of slenter noemen, of tot zulke

eenvormige werkwijzen, dat daar weinig of geene veranderingen in komen. Van zulken aard, zijn : 1° de handel der banken; 2° die van verzekeringen tegen brand-, zee- en oorlogsgevaar; 3° de onderneming van het aanleggen en onderhouden eener vaart en 4° eene onderneming van gelijken aard, namelijk die voor den aanvoer van water ter bevoorrading eener groote stad. »

Bank, verzekeringen, exploitatie van waterwegen, onderneming voor den aanvoer van drinkwater, maar dat allen zijn nijverheidstakken die reeds openbare diensten zijn of het binnen kort zullen worden, terwijl het domein der Maatschappijen per aandelen zich verre uitstrekt buiten de grenzen, die Adam Smith aan hetzelfde gaf. Zoo is het droombeeld van heden, morgen soms waarheid. Ook is het niet onnut te herinneren, dat de argumenten die heden tegen het collectivisme dienen, juist dezelfde zijn als degene die men over 100 jaar tegen de maatschappijen per aandelen aanvoerde.

Dat heeft haar niet belet zich met eene stijgende snelheid uit te breiden over alle takken van nijverheid, handel en, sedert eenigen tijd, van landbouw.

Om maar van België te spreken, ziehier volgens de Jaarboeken der Statistiek (1895 en 1897), de tabel van de Handelsmaatschappijen die in de laatste jaren opgericht, verlengd en ontbonden werden :

Jaren	Oprichtingen	Verlengingen	Ontbindingen
1890	609	63	275
1893	715	47	262
1894	727	174	297
1895	849	193	312

Sedert 1896 was de voortgang nog grooter. Het kapitalisme overweldigt al de sferen van voortbrenging; persoonlijke ondernemingen verdwijnen voor ondernemingen der Maatschappijen, en, in de nijverheidstakken die op den weg 't verste vooruit zijn, wordt het getal ondernemingen allengskens kleiner, terwijl het aantal werklieden en de voortgebrachte hoeveelheden altijd stijgen.

Om dat te bewijzen zal het mij, voor ons land, voldoende zijn eenige statistieke gegevens aan de Officieele Jaarboeken (1893, 1895, 1897) te ontleenen :

Kolenmijnen. — In 1850 waren er 310 vergunde mijnen, met een totaal van 47,949 werklieden; gemiddeld dus 154 werklieden per mijn. In 1895 waren er maar 223 vergunde mijnen meer, maar het aantal werklieden bedroeg 118,957, of gemiddeld 533 werklieden per mijn.

Steengroeven. — Het aantal geëxploiteerde groeven valt van 2319 (in 1870) op 1409 (in 1895); daarentegen vermeerderd het aantal werklieden van 23,662 tot 31,801. Gemiddeld 10 werklieden per groef in 1870, en 22 in 1895.

Metaalnijverheid. — In 1845 waren er 91 hoogovens met 2331 werklieden, of elk gemiddeld 25 werklieden, die 134,563 ton gegoten ijzer voortbrachten. In 1895 zijn er nog 17 hoogovens in werking met 2,949 werklieden, of elk gemiddeld 172 werklieden, die 829,234 ton gegoten ijzer voortbrachten.

In 1845 bestonden er 105 ijzerfabrieken, met 3,304 werklieden (of 31 werklieden per fabriek), die 62,299 ton ijzer voortbrachten. In 1895 bleven er maar 48 meer over die werkten, doch zij telden 13,586 werklieden

(283 per fabriek) en brachten 445,899 ton ijzer of 445 miljoen 899 duizend kilos. ijzer voort.

De glasnijverheid en de stokerij leveren ons andere, niet minder kenschetsende voorbeelden :

Stokerij. — In 1850 waren er 590 fabrieken, die 27,774 kilo voortbrachten; in 1895 nog slechts 215 stokerijen, maar die 62 miljoen 834 duizend liters voortbrachten.

Glasnijverheid. — 32 glasblazerijen met 2,337 werklieden in 1845; 76 met 11,790 werklieden in 1875; 57 met 20,711 werklieden in 1892; en in 1895 valt het aantal in werking zijn de fabrieken op 48 met 20,937 werklieden en eene gmaal grootere voortbrenging dan 50 jaar vroeger.

Die verschijnselen van samentrekking doen zich nog niet met gelijke hevigheid voor in al de takken der voortbrenging. Nochtans, overal waar het kapitalisme indringt, ziet men met eene meer of minder groote vinnigheid, dien strijd voor 't bestaan tusschen de ondernemingen uitbreken.

De minder goed ingerichte fabrieken spannen bovemenschelijke pogingen in om aan het bankroet te ontsnappen en, om hunne minderheid in te winnen, doen zij besparingen op het arbeidsloon en verlengen zij de werkuren.

Als het kapitalisme op dezen trap van ontwikkeling gekomen is, is de voortbrenging volstrekt anarchistisch (onbandig) en wordt de onverantwoordelijkheid der individuen ten klaarste zichtbaar. Eenepolitieke gebeurtenis die zich voordeed aan de andere zijde van den Oceaan, eene wijziging in het belasting- en tolwezen, kunnen onverwachts en onvoorziën den werkzaamsten en schrandersten fabrikant ten onder brengen. Verondersteld, bijvoorbeeld, dat de landen van het Euro-

peesch vasteland de accijnsrechten op de suiker afschaffen (die ons de suiker dubbel zoo duur als in Engeland doen betalen), dit ware de ondergang van de Engelsche koekjes- en confituurfabrieken, die, op de Londen-sche markt profiteeren van den verkoop van zeer goedkoope suiker. Verondersteld daarentegen, dat de Engelschen, om de rietsuiker-nijverheid in hunne koloniën te beschermen, inkomende rechten stellen op de in Europa gefabrikeerde beetwortelen : 't is de ruïne van de suikernijverheid op het vasteland.

De kapitalisten leven onder de eeuwigdurende bedreiging van onvermijdelijke rampen en — wat de nijverheids-anarchie tot haar toppunt drijft — het gebeurt dikwijls, dat degenen « die er 't beste tegen kunnen », trachten meesters te worden van het terrein en zich van hunne mededingers te ontmaken door, voor eenigen tijd, hunne voortbrengselen of hunne diensten onder den inkostprijs te verkoopen. Een voorbeeld daarvan weze de reuzenstrijd, de tarievenoorlog die de spoorwegmaatschappijen der Vereenigde-Staten tegen elkander voeren.

Men zal wellicht zeggen : het publiek profiteert ervan ; ja, tot op het oogenblik waarop de overwinnaars, van alle mededinging ontlast, met woeker hunne tijdelijke verliezen inhalen, en het publiek de gebroken potten betalen.

Nochtans komt er een oogenblik waarop de zwaarigheden van dien staat van zaken, van die *bestendige anarchie*, zoo erg worden, dat de kapitalisten, door middel van eene overeenkomst onder de voortbrengers, trachten er een einde aan te stellen, om de voortbrenging te regelen en de mededinging minder nijdig te maken. Dan begint het derde tijdvak van de kapitalistische

evolutie : de samenstelling van groote, nationale of internationale monopolies.

DERDE TIJDVAK

De kapitalistische monopolies

De overgang van anarchie tot monopolie heeft twee opvolgenlijke trappen; de eerste is de onvolledige versmelting (*kartels, rings, pools*); de tweede is de volledige versmelting van de verschillende ondernemingen van een zelfde nijverheidstak.

I. — DE KARTELS

Tusschen de eenvoudigste en de meest ingewikkelde, treft men vier soorten *kartels* aan : de *kartels* van prijzen, de *kartels* van voortbrenging, de *kartels* van debiet, de *kartels* van deelneming.

Kartels van prijzen

Dit is de ruwste vorm; het is het verbond, de overeenkomst, waardoor een zeker getal industrieelen van eenen tak van voortbrenging overeenkomen, om aan een gelijken prijs de grondstoffen te koopen, of aan een bepaalden prijs de vervaardigde voortbrengselen te verkoopen.

Zoo is het, dat naar 't voorbeeld der Hollanders, de Belgische suikerfabrikanten aan de landbouwers een eenvormigen prijs opleggen voor den aankoop der granen; hebben de samenwerkende maatschappijen en de kapitalistische bakkerijen van Gent zich met elkander verstaan om den prijs van het brood gelijkelijk met 2 centiemen op te slaan. Zulke voorbeelden bestaan overigens met duizenden.

Kartels van voortbrenging

Door het *kartel* van voortbrenging, dat over 't algemeen met *kartel* van prijzen gepaard is, verbinden de industrieelen zich, in eene bepaalde verhouding, hunne voortbrenging te verminderen.

Dergelijke kartels treft men zeer dikwijls aan in de glas- en in de suikernijverheid.

Kartels van Debiet

Het *Kartel* van debiet, ingewikkelder dan beide voorgaande, bestaat niet alleenlijk in de vaststelling van de prijzen en in de beperking van de voortbrenging; het is vooral gekenschetst door de verdeeling van het debiet en de bestellingen op aardrijkskundige grondslagen. Elke industrieel krijgt zijn district waarin hij mag doen wat hij wil, maar buiten hetwelk hij niet mag gaan.

In Westfalen, bijvoorbeeld, hebben de Koolmijn-Maatschappijen op dergelijke wijze hun debiet verdeeld en, sindsdien hebben de Koolmijnmaatschappijen van het land van Luik en van het bekken van Charleroi, op hetzelfde model een *Kartel* opgericht, wiens handelingen door M. Paul Janson op de tribuun van den Senaat aangeklaagd werden.

Kartels van deelneming

De kartels van deelneming in Engeland en in de Vereenigde Staten, gekend onder den naam van « *pools* », laten de ondernemingen onafhankelijk en geven zelfs eene zekere zelfstandigheid aan hunne leden, doch de winsten worden verdeeld naar verhouding van het kapitaal dat ieder lid in zijne zaak gestoken heeft.

Als voorbeeld van dezen vorm, kunnen wij noemen *The Dynamite Trust Company*, die het grootste deel der

Engelsche en Duitsche dynamietfabrieken gekocht, en met de andere dynamiet- en kanonkruit-fabrieken van beide landen, eene overeenkomst gesloten heeft voor de verdeeling der winsten.

II. — DE TRUSTS

Zoo komen wij aan het oogenblik waarop de Kartels, meer en meer omvattend geworden, uitloopen op den *trust*, 't is te zeggen de versmelting van de vereenigde ondernemingen.

Men zal zich den ontzaglijken indruk herinneren die over een paar jaren teweeg gebracht werd door den plotselingen opslag van de petroleum. Die opslag was het gevolg van de oprichting van een reusachtigen *trust* der Russische en Amerikaansche fabrikanten.

Iedereen kent de *trusts* van alle slag die in de Vereenigde Staten bestaan.

Volgens LLOYD — *Wealth against Commonwealth*. — steken niet minder dan 500 honderd millioen (2 1/2 milliards) in den kolen-*trust*, 200 millioen dollars in den petroleum-*trust*. De *trust* der Noord-wester Spoorwegen en Elevators bezit 100 millioen dollars; de *trust* voor hevee en de beenhouwerij bezit ongeveer hetzelfde kapitaal; hetzelfde voor de gas-*trust*; 50 millioen dollars steken in den piano-*trust* en 35 millioen in den whisky-*trust*.

Halen wij ten slotte nog den beroemden suiker-*trust* aan, die werkt met een kapitaal van bij de twee milliard franks. Thans heeft hij het monopolie van geheel de voortbrenging, terwijl er in 1880, in de Vereenigde Staten, 49 firmas bestonden, die over een kapitaal van 27 1/2 millioen dollars beschikten. De *trust* heeft allerhande spoorwegen en fabrieken aangekocht.

Hij is betrokken in andere ondernemingen als : in den meel-trust van de Staten van New-York en Minnesota, in den magazijntrust van Brooklyn, in tramways- en spoorwegen-trust en ook in een bank-trust. Zoo verzekert hij zijn economischen toestand en ontwikkelt hij te zelfder tijd zoodanig zijn staatkundigen invloed, dat men heeft mogen zeggen, dat hij heel het land onder zijnen hiel had.

Met een woord, als het kapitalisme een tak van voortbrenging overmeestert, moeten de *werklieden-eigenaars*, die tegelijk handelaars en industrieelen zijn, verdwijnen of veranderen in depothouders, voortverkoopers, tehuiswerkers. Het magazijn neemt de plaats van den winkel in. De *machinofactuur* volgt de manufactuur op; als deze overleeft is het in den staat van « zweet-stelsel »; de maatschappijen per aandeelen die onontbeerlijk zijn om het kapitaal bijeen te brengen dat benoodigd is voor de voortbrenging op groote schaal, treden nu in de plaats van de aan bijzonderen toebehoorende ondernemingen. Vervolgens ziet men samenspanningen, syndikaten, kartels, enz. oprichten, en ten slotte loopt dit uit op den *trust*, op het volledig monopolie, op ééne maatschappelijke inrichting der voortbrenging of der ruiling, en dit niet in 't belang van iedereen maar in 't belang van enkelen.

Dat is gewoonlijk de gang van de nijverheids- of handels-evolutie (1). Voorzeker beweren wij niet dat al de takken der voortbrenging noodzakelijk die verschillende tijdvakken moeten doorloopen. Eenige derzelve gaan met reuzenschreden vooruit; anderen schijnen onvat-

(1) Voor meer bijzonderheden, zie : *Vandervelde. Collectivisme en evolutie op nijverheidsgebied*. Uitgave der Samenwerkende Volksdrukkerij, Hoogpoort, 20, Gent. Prijs 1 franc.

baar voor de mechanische voortbrenging of moeten maar in geringe behoeften voorzien; anderen wenden zich naar het collectivisme, doch door bemiddeling der samenwerking; nog anderen, werden opgeslorpt of zullen het worden door het collectief domein, vóór dat zij aan het einde van hun samentrekkingsproces komen.

Niettemin blijft het waar dat de collectieve toeëigening zich opdringt als eene des te grootere noodzakelijkheid, daar de voortbrenging meer gesocialiseerd is, de onpersoonlijke overheersching van het kapitaal zwaarder is, zijne werking op de loonen en prijzen almachtiger is.

TWEEDE HOOFDSTUK

De collectieve toeëigening

I. — DE KAPITALISTISCHE SCHATTINGEN

Afgezien van de zelfstandige voortbrengers — die de ontwikkeling van het kapitalisch stelsel door zijne strekking wil doen verdwijnen — worden de voortbrengselen van den maatschappelijken arbeid in twee deelen verdeeld :

1° De vergelding van degenen die werken — met den geest en met de hand — te beginnen van de werklieden, tot en met de beheerende bestuurders van ondernemingen en de werklieden die geen rechtstreeksch deel aan de voortbrenging nemen.

2° De meerwaarde die de verschillende groepen kapitalisten onder elkander verdeelen, de heffing eener schatting op een anders werk door de bezitters, krachtens hun eigendomsrecht op de voortbrengingen en ruilmiddelen.

Wij meenen niet bij machte te zijn, zelfs benaderend, die kapitalistische schatting te bepalen; zij onderscheidt

zich niet altijd duidelijk van de opbrengst van den arbeid. Toch kunnen wij volgens officieele statistieken eenige opgaven geven betreffende de inkomsten van de voornaamste soorten eigenaars.

A) *De bezitters van Staats- provincie- en gemeentefondsen.*

De Staat moet voor de openbare schuld (1894) eene som van 88,472,000 fr. betalen; daarbij komt nog die van 1,377,000 fr. voor den dienst der provinciale schulden (1894) en 10,892,000 fr. voor de stedelijke schulden.

Dat maakt meer dan 100 millioen 's jaars die de houders van openbare fondsen eerst vooral van 's lands inkomen nemen.

B) *De grondeigenaars.*

Het kadastraal inkomen voor de bebouwde en onbebouwde eigendommen beloopt in 1895 358,907,000 frank; maar iedereen weet dat het werkelijk inkomen veel hooger is dan het kadastraal inkomen en dat, diensvolgens, het inkomen der grondeigenaars in België, veel hooger is dan 400 millioen.

c) *De aandeelhouders.*

De volgende tabel, opgemaakt volgens de cijfers voor twee gemiddelde jaren (1891 en 1892) zal ons een gedacht geven van het bedrag der natuurlijk meer veranderlijke dividenden, die de aandeelhouders van handelsmaatschappijen jaarlijks opstrijken :

	Nominaal kapitaal in fr.	Winsten fr.	Verliezen fr.	Blijft fr.	Divi- dende ‰
1891	2,348,000,000	165,448,000	6,779,000	158,669,000	6,76
1892	2,259,955,090	131,482,000	14,097,000	117,385,000	5,19

Kortom, goede jaren en slechte jaren ondereen,

heffen de aandeelhouders van handelsmaatschappijen gemiddeld ten minste een rootal millioenen, op den arbeid van werklieden, meestergasten, bedienden, ingenieurs en bestuurders.

Wel is waar zijn niet allen teenemaal vreemd aan de voortbrenging, zijn anderzijds al de grondeigenaars geen kapitalisten die hunne huizen of landerijen verhuren, zijn niet al de lieden die een van hun arbeid onafhankelijk inkomen genieten, lediggangers of lui-aards. Er zijn er velen, integendeel, die onverpoosd arbeiden, 't zij om hunne fortuin te vermeerderen, 't zij om hunnen tijd te besteden, 't zij om aan de gemeenschap diensten te bewijzen welke deze niet rechtstreeks vergeldt.

Doch wie zou durven beweren dat die onvergelde diensten de zeshonderd millioen waard zijn welke de arbeidende klasse alle jaren aan de klasse der eigenaars uitbetaalt? Zonder te rekenen wat de belastingschuldigen betalen aan den Staat, om allerlei budgetknagers te onderhouden, jaarlijksche giften aan de koninklijke familie te doen, gezanten van 58,000 fr. stuk te betalen, en zonder van de traktementen der geestelijken en de 50 millioen van het budget van oorlog te gewagen.

En tot hiertoe hebben wij nog maar gesproken van passief kapitalisme, van de meerwaarde, die aan de werkers onttrokken wordt door degenen die daar niets voor doen, alleenlijk omdat zij eigenaars zijn van de voortbrengings- en ruilmiddelen.

Tot welken uitslag zouden wij komen, zoo wij konden schatten wat aan de werkers ontstolen wordt door beursspeculatiën, finantieele aftroggelarijen en de verschillende verrichtingen die om zoo te zeggen de ziel zelve zijn van het kapitalistisch stelsel. Doch ongeluk-

kiglijk ontbreken de noodige gegevens om zulks te schatten.

11. — DE TWEE SOORTEN WERKELOOZEN

Men kan opwerpen dat de ontzaglijke winsten van sommige kapitalisten een tegenhanger hebben, namelijk : de verliezen die hunne ongelukkige mededingers geleden hebben.

Op 2554 Duitsche maatschappijen waarvan M. Vanderborgt, voor 1891-92, de balansen aangeteekend heeft,

sloten 471 met verlies,	
gaven 888 geen dividende.	
» 641 . . .	0 tot 5 %
» 734 . . .	5 tot 10 %
» 149 . . .	10 tot 15 %
» 64 . . .	15 tot 20 %
» 39 . . .	20 tot 30 %
» 18 . . .	30 tot 40 %
» 21 . . .	meer dan 40 en tot 120 %.

Het blijft niettemin waar dat de kapitalisten als klasse nooit verliezen, of er moest een wezenlijke nijverheidsramp overkomen. Gedurende hetzelfde maatschappelijk jaar 1891-92 hebben de 2554 maatschappijen — waarover M. Vanderborgt inlichtingen kon bekomen, — na aftrek van de verliezen, een zuivere winst verwezenlijkt van 8,8 % van haar nominaal kapitaal, en 6,1 % dividende uitgedeeld.

Anderzijds spreekt het van zelf dat de risico's welke de kapitalisten persoonlijk loopen, toch ten minste zooveel als hen, de werklieden bedreigen welke zij gebruiken.

Inderdaad, het aandeel van den arme, hoe gering het zij, is hem niet gewaarborgd. Ondergang voor den patroon is schier altijd werkeloosheid voor den arbeider. De nieuwe machine die de winsten vermeedert,

of de krisis die ze vermindert, verminderen gelijkelijk het aantal aangewende arbeiders.

Diensvolgens zijn, in de huidige maatschappij, twee soorten werkeloozen : zij die niet willen arbeiden, omdat zij renten hebben en zij die niet kunnen arbeiden omdat zij geen werk hebben.

Onder zedelijk oogpunt zijn de onvrijwillige werkeloozen zekerlijk eerbiedwaardiger dan de vrijwillige werkeloozen. Onder maatschappelijk oogpunt is het juist 't verkeerde : hoed af voor de ridders van het nietsdoen, die het door hunne pachters, werklieden of huurders zuur gewonnen geld kwistig door de vensters gooien; weg met de arme drommels aan wie de fabrikant, in een oogenblik van crisis, arbeid weigert : zij worden uit hun huis gezet, omdat zij hunne huur niet meer kunnen betalen, en vervolgens worden ze veroordeeld voor landlooperij, omdat zij geen tehuis meer hebben.

Van 1835 tot 1890 is de bevolking gestegen van 3,927,000 tot 6,069,000 inwoners; de fortuin der bijzonderen is *verdrievoudigd*, als men oordeelt naarvolgens de waarden, waarvoor erfenisrechten voor zijverwantschap verschuldigd waren :

in 1840 49,272.000 fr.

in 1890 138,508.000 fr.

Daarentegen is, gedurende hetzelfde tijdperk, het aantal opsluitingen in de bedelaarsgestichten meer dan *vertienvoudigd* :

1835 : 1642.

1840 : 2739.

1850 : 4508.

1860 : 3431.

1870 : 4836.

1880 : 8984.

1890 : 17124.

Sedert dat tijdstip heeft de wet van 27 Nov. 1891 tot beteugeling der landlooperij en bedelarij, het stelsel der verbeteringshuizen teenemaal gewijzigd. Zij maakt onderscheid tusschen de vrijwillige landloopers, de bedelaars van beroep, die voor 7 jaar te Merxplas mogen opgesloten worden, en de onvrijwillige bedelaars, de werkeloozen, die maar gedurende één jaar mogen opgesloten worden in het « toevluchtshuis » van Hoogstraten, gelijk de wetgever het noemt.

Het aantal opsluitingen is verminderd, omdat de duur van het gewoon verblijf verlengd is. De gemiddelde bevolking dier gestichten die van 1835 tot 1890 meer dan verdubbeld is, bleef sedert dat laatste jaar ongeveer gelijk.

	Bedelaarsgestichten	Toevluchtshuizen
1890	4644	0000
1893	4324	2145
1894	4193	2902
1895	4529	2766

Terwijl de eenen de schoone zomerdagen te Spa of te Costende gaan doorbrengen, trekken de anderen naar hun verblijf te Hoogstraten. De regeering sluit elk jaar in dat heerlijke « toevluchtshuis » bij de 3000 arme drommels op, wier eenige misdaad was, evenals Jezus-Christus, geen steen te bezitten om hun hoofd op te leggen.

In kapitalistisch stelsel hebben de rijken *het recht van niet te werken*; de armen hebben niet eens *het recht van te werken*.

III. — LEVENSLANGE EIGENDOM EN ERFELIJKE EIGENDOM

Wel is waar beweert men dat de kapitalistische schatting rechtmatig is, want, zegt men, als er eigenaars zijn die *thans niet werken*, is het, in algemeenen

regel, omdat zij *gewerkt hebben*, dat zij het recht verkregen hebben van niets te doen, dat zij hun fortuin gewonnen hebben met te werken en schrandere te zijn.

Het ware niet moeilijk om aan te toonen dat het meerendeel der groote fortuinen op verre na zulken zuiveren oorsprong niet hebben; de geschiedenis van het eigendom van gronden en kapitalen leert ons vele andere oorzaken van verrijking kennen:

1° Verspilling van het Staatsdomein, bedrieglijke of geweldige onteigening van de gemeentegoederen en de kloostergoederen; aankoop tegen spotprijzen van kloostergoederen:

2° Vergunningen van spoorwegen, tollens, enz., schier voor niets gekregen en later verre boven hare waarde afgekocht;

3° Woeker, oneerlijke speculatiën, beursgeschacher, ophooping, ongeoorloofde samenspanningen, enz.;

4° Van zelf ontstane aangroeiing der grondrente, ten gevolge van de ontwikkeling van bevolking en nijverheid;

5° Toeëigening, door de kapitalisten, van de door de werklieden voortgebrachte meerwaarde; schaamteloze uitbuiting van het genie der uitvinders, die verplicht zijn hun brein te verkoopen om niet van honger te sterven.

Deze lijst zou tot in het oneindige kunnen verlengd worden.

Ik weet wel dat er ook andere oorzaken zijn; dat er op de spaarkas, duizenden frankens belegd zijn die cent per cent bijeengespaard zijn door noeste werkers.

Ik wil zelfs mijne veronderstellingen tot de dwaling drijven en aannemen dat al de huidige bezitters van de voortbrengingsmiddelen, ze door hun werken verkregen hebben.

Is dat eene voldoende reden opdat hunne kinderen en de kinderen hunner kinderen:

Eeuwigdurend erfgenamen zijn, zonder werken, van de door de dooden gemeste landen;

Tot op het einde der wereld het recht hebben van anderen te doen werken en de keuze van zelve niets te moeten doen?

Om die reden is het dat de Werkliedenpartij, in zake van erfenissen, een plan van hervormingen beoogt, dat men als volgt samenvatten kan:

1° Beperking van het erfrecht tot de nalatenschap in rechte linie;

2° Trapswijze afschaffing van het erfrecht, zonder testament, bij zijverwantschap; behoud van het recht van testament te maken, binnen de palen voorzien door de wet;

3° Invoering eener klimmende belasting, ten bedrage van een aanzienlijk deel van de erfenissen per testament; even groote belasting op schenkingen bij levenden lijve.

In die voorwaarden zou de levenslange vergoeding die men aan levende kapitalisten zou betalen, grootendeels kunnen genomen worden van de nalatenschappen der doode kapitalisten (1).

(1) Volgens het Jaarboek der Statistiek (1897) bedroegen de erfeniswaarden, die in 1894 tot grondslag dienden voor de erfenisrechten:

Erfenisrechten in zijlinie.	fr.	153,781,000
Id. tusschen kinderlooze echtgenooten	»	14,960,000
Overgangsrecht in rechte linie	»	195,171,000
Id. tusschen echtgenooten met kinderen	»	9,870,000
Overgangsrecht, door afsterven in het buitenland in rechte linie	»	5,466,000
Id. id. in zijlinie	»	3,415,000

Algemeen totaal. fr. 382,663,000

Aan de thans heerschende standen hoort het aldus, normaal, trapsgewijze en vreedzaam de onvermijdelijke vervormingen tot stand te brengen, die het algemeen welzijn eischen. Zij zouden het maar aan haar zelve moeten wijten zoo zij, door blinden wederstand, het proletariaat verplichtten tegen de bourgeoisie middelen te bezigen welke de bourgeois op het einde der XVIIIe eeuw, tegen adel en geestelijkheid gebruikt hebben.

IV. — DE VOORUITGANG VAN HET COLLECTIVISME

Om het even, zoo het niet mogelijk is te voorzien op welke wijze het collectivisme in de toekomst zal vooruitgaan, toch is het niet te betwijfelen dat het zal vooruitgaan.

Inderdaad, van nu af aan is het aantal nijverheidstakken die bij het openbaar domein ingelijfd worden, telken jare aanzienlijker.

In Engeland — het land van het stedelijk socialismus — exploiteeren de meeste van de groote steden zelve de tramways, de gasfabrieken, de waterdiensten. Op dit oogenblik studeert men, te Glasgow, het middel om de melkhuizen te vervangen door eenen gemeentelijken *melkdienst*, waarbij de melk vooraf ontleed en gesteriliseerd zou worden.

In België werkt het Ministerie van landbouw krachtdadig aan de socialisatie van de melknijverheid; de minister van ijzeren wegen koopt er de telephonen af, volledigt het net onzer spoorwegen en — terwijl hij zijnen diepen afschuw voor het collectivisme uit — verkondigt hij krachtdadig de voordeelen van de exploitatie door den Staat, onder drievoudig oogpunt van publiek, personeel en schatkist, die de verwezen-

lijkte winsten ontvangt, in plaats van ze aan eenige kapitalisten af te staan.

Na de onteigening der stokers gedaan te hebben, komt het Zwitsersche volk de reusachtige verrichting van den afkoop der spoorwegen te bekrachtigen. Naar allen schijn zal het zich ook, in 't kort, verklaren voor de schepping eener Staatsbank. Die proeven zijn des te belangrijker daar, in deze oase der democratie, de inrichting der openbare diensten schier het ideaal bereiken dat wij vervolgen : *de scheiding van den Staat als Staat en van den Staat als industrieel.*

Inderdaad, het beheer der Zwitsersche spoorwegen is tegenover de regeering teenemaal zelfstandig. De leden van den bestuursraad worden aangewezen, deels door den Bondsraad, deels door de Bondsvergadering en door de verschillende kantons. Hun ambt is onvereinigbaar met politieke of regeeringsambten. De *regeering der menschen* en het *beheer der zaken* zullen dus steeds nauwgezet gescheiden blijven.

Dat bestaat overigens reeds en heeft goede uitslagen opgeleverd in de meeste Engelsche koloniën van Australië, voor de spoorwegen ; in de Vereenigde Staten, voor de Departementen van Arbeid en Openbaar onderwijs ; in Engeland, op gemeentelijk terrein, voor de *schoolboards*, de gezondheidsraden, enz.

Die scheiding van gezag zal zich in de toekomst meer en meer uitbreiden. Het gezag van den Staat als regeering zal verminderen ; het gezag van den Staat als beheerder, of liever van de gemeenschap die de voortbrenging en de verdeling der voortbrengselen zelf bestuurt, zal vermeerderen.

Het democratisch collectivisme biedt dus — onder oogpunt van vrijheid en persoonlijk initiatief — de

zwarigheden niet aan, welke degenen die het verwarren met het autoritair, bureaucratisch en gecentraliseerd Staatskapitalisme, er tegen aanvoeren.

Samenvatting en Besluit

In kapitalistisch stelsel neemt de voortbrenging meer en meer een *maatschappelijk* karakter aan; om aan de menigvuldige zwarigheden eener anarchische mededinging te ontsnappen, streven de groote industrieelen er naar — eens dat zij van hunne zwakste en slechtst ingerichte mededingers ontlast zijn — zich met elkander te verstaan, samenspanningen, syndicaten, trusts te vormen, kortom de voortbrenging in elke nijverheidssfeer te regelen, te centraliseeren, te versmelten.

Op dien trap van socialisatie zijn de koningen van het staal, de kolen, den alkohol, de suiker, het katoen of de wol, bekleed met een echt monopolie. De ondernemingen moeten bureaucratisch gericht en bestuurd zijn, gelijk thans de ondernemingen van den Staat het zijn. Tot lof van de privaats-nijverheid moet echter gezegd worden dat zij beter dan den *huidigen* Staat, de noodzakelijkheid begrijpt van meer initiatief en meer verantwoordelijkheid aan hare ambtenaren toe te kennen.

Daarom denken wij dat in de toekomst, de industriele inrichting eene dubbele reeks vervormingen zal ondergaan : gescheiden van den Staat-regeerder — gendarm en nachtwaker — zullen de nijverheidstakken in het openbaar domein ingelijfd worden met eene zelfstandigheid, eene vrijheid van handeling die hun heden ontbreken; anderzijds zullen de nijverheidstakken die

uit het privaat domein in het collectief domein overgaan, steeds talrijker worden.

Bij de gesocialiseerde nijverheidstakken — als voortzetting van de kapitalistische samentrekking — zullen zich komen voegen : de natuurlijke monopolies, als de grond en de mijnen, of de nijverheidstakken van jongere vorming, die nog niet samengetrokken zijn, maar waarvan exploitatie door de gemeenschap onbetwistbare voordeelen zal aanbieden; en zoo is het dat, meer of minder vlug, meer of minder plotseling, het collectivisme de regel, en het individualisme de uitzondering zullen worden.

PROGRAMMA

der

SOCIALISTISCHE WERKLIEDEN-PARTIJ

van BELGIË

VERKLARING

1. — De rijkdommen en de voortbrengstmiddelen, zijn natuurlijke bestanddeelen en vruchten van handen- en hoofdarbeid der vorige en huidige geslachten. Zij moeten bijgevolg beschouwd worden als gemeenschappelijk goed van het menschdom.

2. Slechts om maatschappelijk nut en met het doel aan elk mensche-lijk wezen zooveel mogelijk welzijn en vrijheid te verschaffen, kun-nen afzonderlijke groepen of menschen de toelating hebben over dat goed te beschikken.

3. — De verwezenlijking van deze beginselen brengt de verdwijning mede van het kapitalistisch stelsel, dat nu de maatsnchappij onvermij- delijk in twee vijandelijke standen verdeelt, de eene die, zonder werken van den eigendom kan genieten; de andere die verplicht is een deel zijner voortbrengst aan de bezittende klasse af te staan.

4. — De werkers kunnen het volkomen bezit van rechten, maar verwachten van de afschaffing der standen en van eene grondige ver- vorming der bestaande maatschappij.

Die hervorming zal niet uitsluitend ten voordeele zijn van het pro- letariaat, maar van geheel de menschheid; daar zij echter strijdig is met de huidige be'angen van den bezittenden stand, moet de ont- voogding der arbeiders grootendeels het werk der arbeiders zelfen zijn.

5. — Op *stoffelijk* gebied moet de hervorming voor doel hebben, vrij gebruik van alle voortbrengstmiddelen. Dat kan maar verkregen worden in eene maatschappij waar het gezamenlijk werk meer en meer in plaats komt van persoonlijk werk; dat is, door het collectief (gezaamenlijk) gebruik der natuurrijdommen en der voortbrengst- middelen.

6. — De vervorming van het kapitalistisch stelsel zal onafscheid- baar vergezeld zijn van medegaande vervormingen :

a) *Op zedelijk gebied*, door ontwikkeling der naastenliefde in al hare verhevenheid en het steeds meer betrachten van solidariteit.

b) *Op staathoudig gebied* door vervormen van den Staat in een beheer van zaken die 't welzijn van allen voor doel heeft.

7. — Het socialisme moet dan de stoffelijke, de zedelijke en de politieke ontvoogding der arbeiders betrachten. Steeds moet de stoffe- lijke ontvoogding het hoofddoel zijn, want eigendommen en kapitalen in handen van enkelen, maken den grondslag uit van alle vormen van overheersching.

De Belgische Werklieden-Partij om deze beginselen te verwezenlijken, verklaart :

1° Dat zij zich beschouwt als vertegenwoordigster, niet alleen van den arbeidende stand, maar van alle verdrukten, *zonder onderscheid van nationaliteit, eeredienst, ras of geslacht.*

2° Dat de socialistten aller landen solidair moeten zijn, want de ontvoogding der arbeiders is geen nationaal maar een internationaal werk.

3° Dat, in hunnen kamp tegen het kapitalisme, de werklieden moeten strijden met alle middelen die in hunne macht zijn, voornamelijk met de politieke werking, met wat er toe leidt om het volk tot regeerende macht op te voeden, met ontwikkeling der vereenigingen die voor doel hebben den toestand der werklieden zedelijk en stoffelijk te verbeteren, met het onophoudelijk verspreiden der socialistische beginselen.

PROGRAMMA

Algemeen zuiver stemrecht voor vrouwen en mannen.

Evenredige vertegenwoordiging in alle bestuurslichamen.

Afschaffing van Senaat.

Aanstelling van de Burgemeesters door het kiezerskorps.

Versmelting of verbond van kleine gemeenten.

Recht van volksinitiatief en referendum, in wetgevende, provinciale en gemeentelijke zaken.

Alzijdig verplichtend wereldlijk kosteloos lager, middelbaar en hooger onderwijs.

Onderhoud door de openbare machten der schoolgaande kinderen.

Beheer der scholen onder toezicht van schoolcomiteeten, gekozen door de ouders of voogden der leerlingen.

Gelijkstelling van gemeente onderwijs personeel met ambtenaars van Staatsonderwijs.

Inrichting van het vakonderwijs op groote schaal en verplichtend voor allen die handwerk leeren.

Scheiding van Kerk en Staat.

Afschaffing der begrooting van eerediensten.

Herziening van het burgerlijk wetboek, betreffende het huwelijk en vaderlijk gezag.

Herziening der wet op echtscheidingen.

Opzoeking naar het vaderschap.

Zedelijke en stoffelijke beschermingsmaatregelen ten voordeele der verlaten kinderen.

Rechterlijke hervorming op de kiesbaarheid, voor alle rechterlijke lichamen.

Kosteloze rechtspleging — schadevergoeding aan slachtoffers van rechterlijke dwalingen.

Afschaffing der legers, als overgangsmiddel inrichting van de gewapende natie.

Afschaffing der erfelijke bedieningen en stichting der Republiek,